Aanbestedingsproces voor Publieke Waarden

Fase 1: voorbereiden opdracht

Wanneer in jouw organisatie behoefte ontstaat aan een bepaald product, aan een vorm van dienstverlening of aan een bouwkundig of civieltechnisch werk, vertaal je dit in een opdracht. Bij het voorbereiden van de opdracht doorloop je een aantal stappen. Doe dit zoveel mogelijk samen met burgers, bijvoorbeeld in een vast burgerpanel of ethische commissie.

Alternatieve lijn:
Je kan ervoor kiezen om het ontwerpen en testen van een nieuw product of dienst te verplaatsen naar Fase 3 en daarbij burgers te betrekken. Denk wel al bij het vormgeven van de opdracht na over hoe je ruimte kan maken voor co-creatie later in het proces.

Alternatieve lijn:
Je kan ervoor kiezen om de aanbesteding meer te richten op maatschappelijk initiatief. Hier kan je al rekening mee houden in het opstellen van de criteria en de keuze voor een aanbestedingsproces, maar ook door na te denken waar je de aanbesteding publiceert en welke soorten ondersteuning je kan bieden bij het inschrijven in Fase 2.

Fase 2: doorlopen aanbestedings-procedure

Publieke organisaties plaatsen een opdracht op de markt volgens een procedure. Daarbij worden meestal meerdere partijen in de gelegenheid gesteld een aanbesteding te doen. Je gunt de opdracht aan de inschrijver waar van de inschrijving het beste/meeste tegemoet komt aan jouw wensen. Hierbij kan je een (onafhankelijke) adviesraad van burgers instellen

Fase 3: uitvoeren opdracht

Opdrachtgever en opdrachtnemer hebben elkaar nodig om de afgesproken prestaties te kunnen leveren. In deze fase hebben partijen nog maar weinig ruimte om de overeenkomst aan te passen. Je kunt in deze fase dan ook nagenoeg niet meer terugkomen op beslissingen die je hebt genomen.

Voortraject · Inkoopbehoefte · Aanbestedingsregels · Aanbestedingsplicht · Inkoopstrategie · Beleidsdoelen bij inkoop · Vormgeven van een opdracht · Opstellen (sub)gunningscriteria · Opstellen selectiecriteria · Specificeren · Markt betrekken bij specificatie · Mogelijke aanbestedingsprocedures · Kiezen aanbestedingsprocedure · Voorbereiding afronden · Aankondigen · Aanmelden · Inschrijven · Selecteren · Gunnen · Afronden · Inrichten en uitvoeren van contractbeheer · Contractmanagement · Leveranciersmanagement · Natraject

Burgerparticipatie voorafgaand aan de inkoop

Wat? Je kan ervoor kiezen om voorafgaand aan de inkoop onderzoek te doen op wijkniveau en burgers hierbij te betrekken. Met een Proof of Concept en Pilot worden respectievelijk de techniek en het proces getest. Waarom? Op basis hiervan kan de inkoopbehoefte nog worden bijgesteld of zelfs komen te vervallen.

Best practice: Pilots gemeente Rotterdam
In de gemeente Rotterdam wordt door het team beeldherkenning veel gebruikgemaakt van pilots op wijkniveau. Daarbij wordt de rol van de bewoner in het verdere proces gedefinieerd en is er ruimte voor experiment en maatwerk. Dit is essentieel voor het latere inkoopproces.

Publieke waarden bij het identificeren van de inkoopbehoefte

Wat? Bepaal jouw inkoopbehoefte aan een bepaald product, vorm van dienstverlening of bouwkundig of civieltechnisch werk.

Waarom? Om duidelijk te krijgen uit welke publieke taak van de overheid de inkoopbehoefte voortkomt. In het geval van het scanvoertuig komt de inkoopbehoefte voort uit de publieke taak om de publieke ruimte te beheren. Door burgers te betrekken bij het identificeren van de inkoopbehoefte krijg je een ander perspectief op de probleemstelling en de mogelijke oplossingen.

Tool: Startvragen uit de Ethische Bijsluiter

Bespreek de volgende vragen of gebruik de Ethische Bijsluiter:

1. Wat is het doel achter de inkoopbehoefte? Wat is de aanleiding voor de behoefte?
2. Is er een probleem? Vinden bewoners het ook een probleem?
3. Welke oplossingen zijn er en wie kan die bieden?
4. Kunnen we het binnen de gemeente maken of moeten we het inkopen? Kunnen bewoners of maatschappelijk initiatief ook een rol spelen?

Publieke waarden als beleidsdoelen bij de inkoop

Wat? Met inkoop kun je als aanbestedende dienst aan verschillende beleidsdoelstellingen invulling geven.

Waarom? Het bereiken van de grootst mogelijke maatschappelijke waarde uitte zich voorheen vaak als kosten efficiënt aanbesteden, maar maatschappelijke waarde wordt steeds breder geïnterpreteerd, rekening houdend met verschillende publieke waarden. Bij de inzet van computer vision technologie kunnen verschillende waarden tegenover elkaar komen te staan.

Tool: De Public Stack - Maak expliciet welke publieke waarden onderliggend aan je beleidsdoelen van invloed zijn in het proces. De Public Stack is een bruikbaar model om over de onderliggende waarden van de technologische infrastructuur na te denken (Waag, 2021).

Vertalen van publieke waarden naar ontwerpeisen

Wat? Je hebt een zekere vrijheid om de inhoud en omvang van de opdracht te bepalen. Houd hierbij rekening met de beleidsdoelen van de organisatie en de mogelijkheden die de markt kan bieden.

Waarom? Bij het vormgeven van de opdracht en het opstellen van de verschillende criteria worden de publieke waarden vertaald naar concrete ontwerpeisen.

Tool: Het verantwoord businessmodel canvas - Naast de ideeën uit de public stack kan je verder nadenken over mogelijke businessmodellen aan de hand van een template, zoals het Verantwoord Businessmodel Canvas (Waag, 2023).

Best practice: Scanvoertuig gemeente Amsterdam - In het voorbeeld van de gemeente Amsterdam is specifiek gekozen voor het woord 'scanvoertuig' in plaats van 'scanauto', om ruimte te laten voor innovatieve oplossingen.

Experimenteren voor het specificeren

Wat? Specificeren is het nader beschrijven en vastleggen van je inkoopbehoefte (eisen en wensen) in een vraagspecificatie.

Waarom? Door te experimenteren kan je nadenken over de mogelijke voor- en nadelen van de inzet van computer vision technologie en je vraag verder specificeren.

Tool: Tarot Cards of Tech
Laat burgers meedenken over de verschillende functies van de nieuwe technologie en de maatschappelijke impact daarvan. Met de Tarot Cards of Tech kan je in gesprek gaan over verschillende uitkomsten (Artefact, 2022).

Best practice: Experimenten in de publieke ruimte - Tessa Steenkamp ontwierp een aantal experimenten om met mensen in gesprek te gaan over de toepassing van computer vision in de openbare ruimte middels scanvoertuigen. Hiermee kan je onderzoeken in hoeverre de inzet van technologie beantwoord aan het onderliggende beleidsdoel.

Maatschappij betrekken bij specificatie

Wat? Bij het specificeren wordt vaak de markt betrokken om te bespreken wat haalbaar is. Op dezelfde manier kan je maatschappelijke organisaties betrekken.

Waarom? Burgers organiseren zich steeds meer in maatschappelijk initiatief. Zo kunnen ze gestructureerd meedenken over en oplossingen bieden voor vraagstukken waar overheden mee bezig zijn.

Tool: Handboek publiek civiele samenwerkingen - Met de tools uit het Handboek publiek civiele samenwerking (Waag & STBY, 2024) kan je in gesprek gaan met maatschappelijk initiatief. Een belangrijke uitkomst van zo'n gesprek kan zijn dat een maatschappelijk initiatief ook kan bijdragen aan het beleidsdoel.

Ruimte in de aanbestedings-procedure

Wat? Er zijn verschillende procedures om een opdracht in de markt te zetten.

Waarom? Om publieke waarden beter mee te nemen in de aanbesteding kan je verschillende procedures overwegen die ook ruimte bieden voor burgerparticipatie en maatschappelijk initiatief.

Best practice: Maatschappelijk initiatief doet mee met aanbesteding - In gebieden zoals sociaal domein, ruimtelijke inrichting of energie, zien we al dat maatschappelijke initiatieven meedingen met aanbestedingen. Zo won de Ceuvel een prijsvraag in Amsterdam. Bij marktgerichte aanbestedingen is dat moeilijker, zoals in het voorbeeld van de Fixbrigade (Waag, 2023).

Best practice: Innovatiepartnerschap gemeente Amsterdam - In een innovatiepartnerschap kun je als aanbestedende dienst met bedrijven een ontwikkeltraject starten en daarna overgaan tot commerciële en grootschalige aankoop van de oplossing. Voor de aanbesteding van het scanvoertuig in Amsterdam is hiervoor gekozen.

Voorbereiding afronden: actie strategie

Waarom? Zodra de aanbesteding wordt gepubliceerd aan het einde van fase 1, is het heel moeilijk om deze nog te veranderen om aan de basisprincipes van aanbesteden te blijven voldoen. Alle stappen die hierna volgen zijn van tevoren vastgelegd in de opdrachtspecificatie.

Wat? Gebruik daarom dit moment om aan te geven wanneer burgers betrokken zijn in het verdere proces. Bespreek hoe de aanbesteding op deze manier de grootst mogelijke maatschappelijke waarde kan opleveren. Leg het voor aan de volksvertegenwoordiging en zorg dat betrokken burgers ook inspraak krijgen of de aanbesteding zo door kan gaan.

Evaluatie van het aanbestedingstraject

Naast de doorlopende monitoring van de uitvoer van de opdracht is het goed om de inbreng van publieke waarden te evalueren en om te zien waar je in het vervolg burgers kan betrekken. Hier is het goed om nogmaals na te denken: hoe bouw je in de hele aanbesteding en uitvoer voldoende ruimte in voor legitieme democratische discussie met de juiste partijen over de onderliggende publieke waarden en de inzet van technologie t.o.v. je beleidsdoel?

Burgers betrekken bij de keuze voor een partij

Wat? Geef burgers invloed op welke partij publieke gelden krijgt toegekend door ze op een belangrijk moment te betrekken.

Waarom? Burgers kunnen op een andere manier kijken naar de vooraf opgestelde selectiecriteria en daarbij het belang van publieke waarden inbrengen.

Best practice: Ethische commissie
Je zou gebruik kunnen maken van een ethische commissie om invloed te organiseren op aanbestedingstrajecten. Zij kunnen vanuit een bepaalde kennisbasis of expertise meedenken. Je kan de commissie intern organiseren of zitting geven aan onafhankelijke experts of burgers uit de gemeente. Zie voorbeelden uit Utrecht, Hilversum en Eindhoven.

Best practice: Cliëntenpanel gemeente Amersfoort - In Amersfoort moest een cliëntenpanel meedenken over de aanbesteding van jeugdzorg en de maatschappelijke opvang. Dit was een onafhankelijk panel, maar bestond wel uit burgers die mee konden denken vanuit de praktijk van de jeugdzorg (Gemeente Amersfoort, 2023).

Afronden aanbestedings-procedure: actie strategie

Wat? Aan het einde van Fase 2 wordt er een contract getekend met de gekozen partij en wordt de uitkomst van het proces gepubliceerd.

Waarom? Als de betrokken burgers het niet eens zijn met de gekozen partij, moet er een mogelijkheid zijn om in beraad te gaan met de volksvertegenwoordiging en ervoor te kiezen om de hele procedure opnieuw te starten.

Burgers betrekken bij het uitvoeren van de opdracht: co-creatie

Wat? Overheid en aanbestedende dienst hebben een samenwerkingsverband, waarbij je ook ruimte kan bieden aan maatschappelijke initiatief of burgerparticipatie om mee te denken.

Waarom? Zo kan je bouwen aan een langdurige relatie tussen publiek, civiel en privaat.

Best practice: Co-creatie met burgerpanel
In de gemeente Amsterdam wordt er nu geëxperimenteerd in het co-creëren met een geselecteerd citizen panel, die kunnen meedenken bij de onderzoeks- en ontwikkelingsfase van het scanvoertuig. Zo worden publieke waarden direct vertaald naar het eindproduct.

Burgers betrekken bij het monitoren van de uitvoer van de opdracht

Wat? Na de aanbesteding sluit je een samenwerkingsverband met een partij.

Waarom? Om publieke waarden te blijven waarborgen is het belangrijk dat de uitvoer van de opdracht wordt gemonitord. Bij nieuwe technologie zijn bijvoorbeeld de AVG-beginselen, zoals doelbinding, belangrijk om in de gaten te houden. Burgers kunnen hier ook bij helpen. Het is belangrijk om hierbij te evalueren of de dienst of product inderdaad maatschappelijke waarde creëert en het doel dient waarvoor het is gemaakt.

Best practice: Onderzoek Human Values for Smarter Cities - In dit vierjarige project doen verschillende kennisinstellingen en gemeenten samen onderzoek naar het ontwerpen van begrijpbare computer vision technologie in de openbare ruimte. Het doel is om een geïntegreerd, waardegedreven proces te ontwerpen waarin private, publieke en civiele partijen samen kunnen werken aan de ethische implementatie van smart city technologie. Dit aanbestedingstraject is hier onderdeel van.

waag futurelab